

Zakon ali ločitev? Strogo zaupno

**JE SPLOH MOGOČE ZAOBITI
VELIKEGA TOLSTOJA IN OVREČI
NJEVO ZNAMENITO MISEL
O SREČNIH IN NESREČNIH
DRUŽINAH? PRAV TEGA SE JE
LOTILA AMERIŠKA PUBLICISTKA,
ZGODOVINARKA IN FEMINISTKA
PAMELA HAAG,
KO JE POSTAVILA TEZO, DA
NESREČNE DRUŽINE MORDA LE
NISO NESREČNE VSAKA NA SVOJ
NAČIN, KOT PIŠE TOLSTOJ V UVODU
V ROMAN ANA KARENINA, PAČ
PA GRE ZA KOLEKTIVNO NESREČO
NAŠEGA ČASA.**

VLATKA KOLAROVIĆ *Fotografije:* OSEBNI ARHIV

PAMELA HAAG

Moč zakona je oslabela; ne potrebujemo ga ne zaradi denarja niti zaradi pravice do spolnega življenja niti zaradi socialnega statusa. Zaradi tega je treba zakonsko zvezo opredeliti na novo in ji najti novo vlogo v današnji družbi.

Zakonska zveza je pač ogledalo družbe, vsi naši strahovi, pehanje za denarjem in ugledom, skoki čez plot in čustvena zmedenost se namreč kažejo prav v ... zakonski postelji. Posebej za Gloss je Pamela Haag razkrila, ali sploh lahko izbiramo med slabim zakonom in razvezo. In če lahko, kakšne spremembe v prihodnje čakajo zakonsko zvezo.

Priče smo smrti zakonske zveze – po svetu ljudje sklepajo vse manj zakonskih zvez, vse več je tudi ločitev, razbitih družinskih skupnosti in staršev samohranilcev. Kaj je sploh privedlo do tega in kje so korenine te ljubezenske 'motnje'?

V Ameriki ta hip prevladujeta dva povsem nasprotujoča si pogleda na zakon: po prvem je zakonska zveza nekaj zastarelega, nekaj, kar bi bilo treba odpraviti. Drugi pogled pa je zelo konzervativen, saj pravi, da se moramo vrniti k tradicionalnemu zakonu. Sama se na zakon osredotočam na tretji način. Predpostavljam namreč, da se zakon razvija in da bo zveza lažje preživela, če se bomo spremembam prilagodili, ne pa jih omejili. Znanost se že desetletja ukvarja s tem vprašanjem, ki je, če povem preprosto, delno posledica liberalizacije in družbenih sprememb. Te spremembe segajo v šestdeseta leta minulega stoletja, ko so se razbile 'zapovedi' zakona, torej sklepanje zakonske zveze zaradi socialnega statusa, materialne varnosti ali otrok. Spremembe, ki jih je povzročila emancipacija, so izvrstne, zakon pa zdaj ni več tista institucija, v katero je obvezno vstopiti. Njegova moč je oslabela; ne potrebujemo ga ne zaradi denarja niti zaradi pravice do spolnega življenja niti zaradi socialnega statusa. Zaradi tega je treba zakonsko zvezo opredeliti na novo in ji najti novo vlogo v današnji družbi. Menim, da zakonski problemi niso posledica naše sebičnosti ali pretirane aktivnosti. Zakon se preprosto spreminja z ritmom, s katerim se spreminjata tudi politika in gospodarstvo. Ko je zakon družbena obveza, se ljudje poročajo zato, ker se morajo. Ko je zakon izbira pa tudi želja, se ljudje poročijo zato, ker si tega zares želijo. Ko zakon ni zaželen, ljudje vanj preprosto ne vstopajo. Danes je zakon v fazi *brainstorminga*, saj poskušamo razumeti, kakšen je njegov smisel in kaj je od njega, v tistem smislu, kot smo ga poznali nekoč, sploh še ostalo.

V kolikšni meri lahko industrija zabave pa tudi moda, mediji, čustveno prazni idoli, kultura rdeče preproge in gospodarska kriza vplivajo na neskončno lahkost razveze?

V ničevosti kulture slavnih radi vidimo vzroke za razpad naših zakonskih zvez. Naši pop idoli se ne poročajo več – zato se tudi mi ne bomo. Toda sama tem trditvam ne pritrujem. Res je, Hollywood ne neguje kulture zakona, čeprav po mojem mnenju 'navadni' ljudje 'mesta sanj' nimajo za svoj vedenjski model. Zavedamo se, da slavni živijo v privilegiranih oazah bogastva, zdravja, slave, nič iz njihovega sveta se ne more prenesti v naš svet. Večina parov, s katerimi sem se pogovarjala za svojo knjigo *Marriage Confidential*, verjame v zakonsko zvezo, razveze se

celo sramujejo, vendar pa nimajo moči, da bi se spopadli z novimi izzivi, ki jih institucija zakona prinaša sodobni način življenja. Ali smo morda preveč romantični in nerealni, če enačimo zakon, pod vplivom popularne kulture, z romantično komedijo? Mislim, da nismo. Prepričana sem, da smo ljudje veliko bolj razumni in pragmatični. Toda res je tudi, da prav danes, ko so vse možnosti družbeno sprejemljive, institucija zakona neizbežno slabi.

Ali se bo položaj zakona še slabšal?

Odvisno od tega, kaj mislite z izrazom slabšal. V večini zahodnoevropskih držav prevladuje kultura ločitev oziroma pozakonska kultura. Toda ljudje imajo še vedno tudi trdne partnerske zveze in otroke, ki jih skupaj vzgajajo. Vendarle – čeprav je zakon v krizi, pa vzgoja in razvoj otrok ter kakovost življenja v takšnih skupnostih niso moteni. Ko govorimo o preživetju zakona, naj povem podatek, da kar polovica mladih Američanov in celo štirideset odstotkov prebivalcev Amerike meni, da se je ta institucija iztrošila. Sama menim, da bo zakon kot institucija preživel, a se bo moral razviti in prilagoditi družbi 21. stoletja.

Do kakšnih spoznanj ste se še dokopali med pisanjem knjige *Marriage Confidential*?

Pisanje te knjige je bilo pustolovščina, ki jo je vodila moja radovednost. Zahtevala je ogromno raziskovanja, cilj pa je bil odkriti, kaj se pravzaprav dogaja z zakonom, da se zdi štiridesetim odstotkom Američanov takšna zveza zastarela in dotrajana. In kaj je pripeljalo do tega, da nastajajo napol srečne zakonske skupnosti? Hotela sem napisati tudi kulturološki komentar o prihodnosti te institucije. Zato sem raziskala zveze, ki so bile, na neki način, potisnjene čez rob, v ločitev. Če že moramo izbirati med groznim zakonom in ločitvijo, me je zanimalo, ali ne obstaja morebiti še tretja pot ... Pogovarjala sem se z več kot petdesetimi ljudmi in naročila več spletnih anket, da bi bolje videla stanje na tem področju. Dobila sem več kot dva tisoč odgovorov. Seveda sem pogledala tudi v svoj lastni zakon. Iskreno povedano pa je bilo najbolj koristno orodje za pisanje te knjige – skrbno poslušanje!

Se je bilo težko pogovarjati s poročenimi pari, jih pripraviti, da so spregovorili o svojem čustvenem življenju, o varanju, o lažeh?

Vaše vprašanje je zelo zanimivo. Po eni strani je zakon skrivna institucija. Vsi poznamo kakšen zelo 'srečen' par, ki se kar nenadoma ločuje. Ljudje zakonske težave po navadi zelo dobro skrivajo. Po drugi strani pa sem ugotovila, da komaj čakajo, da bi svoje izkušnje delili z drugimi. Pod krinko anonimnosti so pripravljene o svoji zasebnosti govoriti ure in ure. Prav tako so bili številne intimne podrobnosti pripravljene popisati prek elektronske pošte. Torej je zakon po eni strani nekaj zelo skritega in zasebnega, celo v današnji 'odprti' družbi, ki intimnost dela medijsko zelo dobro vidno. Hkrati pa si ljudje želijo povedati svojo zgodbo, če le njihova prava identiteta lahko ostane skrita.

»ALI SMO MORDA PREVEČ ROMANTIČNI IN NEREALNI, ČE ENAČIMO ZAKON, POD VPLIVOM POPULARNE KULTURE, Z ROMANTIČNO KOMEDIJO? MISLIM, DA NISMO.«

Kakšni so bili odzivi na knjigo?

Različni, zelo sem zadovoljna tudi s količino komentarjev. Skoraj vsak dan še vedno dobivam elektronsko pošto privrženecv knjige. Seveda jih je večina od moških in žensk, ki so se rešili napol srečnih zakonov in ki so do zdaj imeli občutek, da ne morejo ničesar storiti, ne da bi veljali za sebične. Prejela sem celo pismo neke sedemdesetletnice, ki mi je zaupala vse podrobnosti svojega zakona iz predfeminističnega obdobja, kot se je izrazila. Najbolj presenetljivo je dejstvo, koliko moških se mi je oglasilo. Trenutno pripravljam esej prav o tej temi. Vedno se nam je namreč zdelo, da je zakon ženska tema, Marriage Confidential pa ženska knjiga. Toda pokazalo se je, da ni tako in da ženske niso edine, ki se bojujejo z zakonskimi težavami. Tema zakona je velik izziv prav zaradi vsiljenih okvirov in predpostavk o tem, kaj bi zakon moral biti. Najbolj me je presenetilo dejstvo, koliko bralcev se je pripravljanih spoprijeti z izzivi in s spremembami. Ljudje hočejo razpravljati o mogočih spremembah, o spolnem življenju, o zunajzakonskih razmerjih in o poligamnih zakonskih zvezah, pa tudi o tem, kako družbene spremembe vplivajo na seksualno življenje zunaj zakona. To so tiste teme, ki bralce najbolj zanimajo.

Je po vašem bolje živeti v dolgotrajnem in čustveno obrabljene zakonu ali pa se ločiti in živeti strastno?

Poznamo zenovski pregovor, ki pravi, da kamorkoli greš, vedno naletiš nase. Z drugimi besedami, zamisel o srečnejši in bolj strastni zvezi se vedno izkaže le za – zamisel. Če imate težave sami s seboj, jih boste imeli tudi v novem razmerju. To je v človeški naravi. Kar sama zagovarjam, je teza, da težave niso izključno naše, da niso samo stvar posameznika. Problem je institucija, v katero vstopamo in ki prinaša določena pričakovanja. Zato med dvomom, ali ostati ali oditi, vedno ponudim tretjo pot. Nekateri pari dodobra pretresejo svoj zakon in napišejo nova pravila ter nazadnje v zvezi tudi ostanejo. To je tudi najboljša pot, saj se zakonci najtežje odrečejo kakovostnim platem zakona, te pa prevladujejo pri večini parov. Ločitev ni vedno rešitev, še posebej zaradi otrok ne ... Včasih se je treba o določenih stvareh dogovoriti, jih spremeniti, tudi 'odpreti' zakon, če je to potrebno, ter se umakniti iz položaja žrtve. Seveda pa je odgovor edinstven za vsako posamezno zakonsko zvezo, splošnega pravila ni. Včasih je tudi ločitev prava rešitev.

Ali je mogoče še kaj storiti, če globoko v sebi čutimo, da je naš zakon polomija?

Najprej se morate zavedati, da niste sami. Čeprav je težko vztrajati v zakonu, če veste, da je vse manj ljudi poročenih. S takšno blokado v glavi je težko razmišljati o pravih razlogih za neuspeh zakona. Toda lahko se prisilimo, da vnovič preučimo svojo zvezo in v njej morda odkrijemo nekaj novega, nekaj, česar še nismo opazili.

Z drugimi besedami, zamisel o srečnejši in bolj strastni zvezi se vedno izkaže le za – zamisel. Če imate težave sami s seboj, jih boste imeli tudi v novem razmerju. To je v človeški naravi.

Kakšen pa je vaš zakon? So ga delo, pisanje in celo tema vaše knjige – pozneje pa tudi njen uspeh – morda ogrozili?

Še vedno sem poročena. V zakonu sem trinajst let, z možem imava enega otroka. Moj mož se je kar pogumno držal ob mojem pisanju, strinjava se, da zakonske težave obkroža preveč sramu in molka in da je o problemih treba govoriti. Veseli me, če lahko s svojim zgledom opogumim ljudi, da sploh začnejo razmišljati o težavah, o katerih najpogosteje molčimo.

Pišete tudi o težavah, povezanih z otroki in s starševsko vlogo, kot je denimo postavljanje otrok na piedestal ali v središče sveta. Ali to pomeni, da smo morda danes slabši starši, kot so bile generacije pred nami?

Ne vem, ali smo slabši, smo pa kot starši zagotovo drugačni, kot so bili naši starši. V času mojega odrasčanja so bili otroci del družine, ne pa njeno središče. Starševstvo je bilo veliko bolj nonšalantno, starši niso bili edini 'odgovorni' za razvoj otroka. Moja starša sta bila zelo zaposlena, a brez slabe vesti, ob redni službi pa sta veliko delala tudi za dobro skupnosti. Vedeli pa smo, da sta drug za drugega pomembna, kot mož in žena. Danes pa je poudarek na otrocih, kar pa zanje na splošno ni najbolje. Model, ki jim ga privzgam, bodo pričakovali tudi od svojih nadrejenih, tega pa ne bodo mogli dobiti. Zaščitniške matere si tako tudi lajšajo slabo vest zaradi pre zaposlenosti. Vse skupaj se vrti v začaranem krogu in otroku prav nič ne pomaga, da bi odrasel v zrelega, odgovornega in samozavestnega človeka.

Kaj pa je s pritiskom na sodobne matere, da nismo nikoli dovolj dobre? Od nas se v 21. stoletju pričakuje, da smo izvrstne pri svojem delu, da dobro zaslužimo, da smo brezhibno urejene, hkrati pa smo pod hudim pritiskom svoje materinske vloge. Je včasih ločitev tudi način, kako vzeti stvari v svoje roke?

Zelo redko se izkaže, da je bila ločitev edini izhod. Včasih se mora par iskreno pogovoriti o tem, kako želi zares živeti. Treba je biti iskren in natančno opredeliti, kakšen odnos se nam zdi dober. To narediti, pa je veliko teže kot le izpolniti pričakovanja sosedov in okolice. Prav pritisk, da je treba biti 'popoln', je tema, s katero se pogosto ukvarjam. Ironično je, da takšni pritiski le še bolj škodujejo zakonu pa tudi otrokom. Predstave o mikrostarševstvu in o samohranilki, ki zaradi otrok zanemari druge družbene vloge, lahko resno škodujejo zakonu in otrokom. Otroci morajo odrasle videti takšne, kot so – kot odrasle osebe. Tako dobijo model, po katerem bodo oblikovali svoja lastna stališča in svoje odnose. Otroci morajo videti, da njihovi starši delajo in da se družijo s prijatelji, da imajo hobije. Pritisk, da moramo vsak prosti trenutek preživeti z otroki, ni dober ne za naše otroke ne za naš zakon! Otrokom je konec koncev vseeno, le da so starši zadovoljni in da skupnost deluje, kaj bodo o nas šepetali sosedu, pa nas ne bi smelo skrbeti.

Nam lahko razkrijete še kakšen nasvet, morebiti formulo ali recept za dober zakon?

Najprej: poskusite vsak dan vsaj za kratek čas živeti tako, kot da ste na počitnicah. Veliko napol srečnih zakonskih zvez postane srečnih takoj, ko gredo ljudje na dopust. Kaj se zgodi med počitnicami? Predvsem si namenimo več pozornosti. Skrbimo za svoje zadovoljstvo, se osredotočamo na lepe stvari, pogovarjamo se in se družimo – določene stvari nas popolnoma navdušijo in navdihnejo. Če bi malo tega prazničnega razpoloženja lahko prenesli v vsakodnevno življenje, bi bil naš zakon boljši. Drugič: bodite previdni pri poroki s svojim 'najboljšim prijateljem' ali s človekom, ki vam je zelo podoben. To je po eni strani sicer lahko izjemno, v ljubljeni osebi imate tako zakonca kot prijatelja. Toda kloni imajo to napako, da lahko vaš zakon spremenijo v zvezo brez kančka strasti in energije, brez intriganstva in zanimivosti, celo skrivnosti. Poleg tega je pomembno, da zakonsko zvezo 'poosebite', da jo prilagodite svojim osebnim potrebam, ne glede na to, kaj bodo rekli drugi. In ne nazadnje – napol srečen zakon je veliko lažje rešiti, če se začnete z njim ukvarjati še pravočasno. Pretresite ga! Postavite ga na prave temelje! ■